

УДК 371.671:796/799:167

О.І. Остапенко м. Київ

СТАН РОБОТИ ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ ШКІЛ З ВИХОВАННЯ У СТАРШИХ ПІДЛІТКІВ ІНТЕРЕСУ ДО ЗАНЯТЬ ФІЗИЧНОЮ КУЛЬТУРОЮ

Досліджено сучасний стан роботи загальноосвітніх шкіл з проблем виховання у старших підлітків інтересу до занять фізичною культурою. Зроблено аналіз стану фізичної підготовленості, рухової діяльності, стану фізичної культури і здоров'я старших підлітків загальноосвітньої школи. Встановлено причини зниження інтересу старших підлітків до занять фізичною культурою.

Ключові слова: фізична культура, фізичне виховання, інтерес до занять фізичною культурою, фізична підготовленість, рухова діяльність, старші підлітки.

Вивчення стану фізичної підготовленості, рухової діяльності, стану фізичної культури і здоров'я сучасної молоді засвідчує, що в Україні склалася тривожна ситуація, яка несе велику загрозу національній безпеці, соціальним і демографічним сферам суспільства. Якщо десять років тому назад близько 90% учнів мали відхилення у стані здоров'я, понад 50% – незадовільну фізичну підготовленість, близько 60% – низький рівень фізичного розвитку, багато перебувало на диспансерному обліку й лише 5-7% закінчили школу здоровими то в даний час ці показники значно погіршилися, й Україна за станом здоров'я населення опинилася на сотому місці у світі. [4]. Низький рівень здоров'я, фізичної підготовленості й фізичного розвитку учнів є перш за все наслідком зниження їхньої рухової діяльності у режимі дня при зростаючому статичному способі життя (до 72% протягом навчального року), і психоемоційному напруженні в процесі навчання, впровадження інноваційних комп'ютерних технологій у повсякденний побут, несприятливих екологічних умов навколишнього середовища, негативного впливу наслідків Чорнобильської катастрофи. Тому вивчення стану роботи загальноосвітніх шкіл з питань виховання в учнів інтересу до фізичної культури є однією з актуальних проблем, що нагромадилися в загальноосвітніх навчальних закладах протягом останнього десятиріччя.

Дослідження засвідчують [1,2,3] що рухова діяльність учнів може бути спеціально організованою випадковою, свідомою і підсвідомою, соціально відповідальною і невідповідальною, а також різної спрямованості (навчально-виховною, оздоровчою, спортивною, рекреаційною, розважальною тощо). Спеціально організована рухова діяльність учнів загальноосвітніх шкіл поділяється на види занять у режимі навчального дня, після навчальних занять і в процесі проведення рекреаційних заходів. Визначено, що спеціально організована рухова діяльність учнів відрізняється від рухової або фізичної активності визначеною соціальною метою (освіта, надання знань, формуванням звичок, навичок та ін.).

Вивчення практики загальноосвітніх шкіл з виховання в учнів інтересу до занять фізичною культурою засвідчує, що формування ціннісного ставлення до власного здоров'я, до фізичного й духовного вдосконалення відбувається поступово шляхом поетапного створення досяжних цілей, виховання відповідних потреб і формування мотивації до регулярних занять фізичною культурою. За цих педагогічних умов сформовані в учнів фізичні й духовні якості перетворюються у їх власні якості й стають надбаннями і цінностями особистості. Виходячи з цих педагогічних умов, необхідно у позанавчальний час звернути увагу на створення в класах навчальних груп, тренувальних секцій з урахуванням спортивних і оздоровчих інтересів, потреб і мотивації учнів до різних видів спорту. Це сприятиме формуванню в експериментальних класах позитивного соціально-педагогічного соціуму й середовища, спрямованого на підвищення в учнів пізнавальної, емоційно-ціннісної і поведінкової фізичної вихованості та рухової активності.

Практика фізичного виховання школярів свідчить, що накопичення різних видів рухової діяльності не дає відповіді на запитання: як залучити учнів до систематичних занять фізичними вправами, щоб вони стимулювали виховання в них інтересу до фізичної культури. Прояв активності учнів до опанування різних форм фізичної культури є результатом впливу всіх компонентів та зв'язків процесу виховання інтересу до систематичних занять фізичними вправами.

Взаємодія вчителя фізичної культури, тренера, колективу учнів, спортсменів народжує особливу й специфічну цілісну педагогічну технологію виховного процесу, яка має нові якісні характеристики, які відсутні в окремих її компонентах. Проблема цільового виховання інтересу в учнів до занять фізичною культурою тісно поєднується з проблемою цілісності навчально-виховного процесу, яка розкри-

вається групою авторів М.Д.Зубалій [5], Т.М. Ройко [5] та інших. Їхні висновки свідчать про те, що активізація виховної спрямованості на розвиток і закріплення інтересу в учнів до занять фізичною культурою розкриває магістральний шлях удосконалення всієї виховної роботи з використанням національної, народної спадщини нашої держави з педагогіки та теорії і методики виховання.

З метою вивчення сучасного стану виховання інтересу в старших підлітків до занять фізичною культурою були визначені першочергові завдання, які мали встановити:

- а) місце виховання в учнів інтересу до занять фізичною культурою у цілісному навчально-виховному процесі;
- б) рівень підготовки вчителів фізичної культури до цієї роботи в школі;
- г) рівень рухової активності старших підлітків у режимі дня;
- д) ставлення старших підлітків до самостійних занять фізичною культурою в школі, домашніх умовах і за місцем проживання;
- е) популярність видів фізичної культури і спорту серед учнів 7 – 9-х класів;
- ж) бажання старших підлітків займатися фізичною культурою у різних організаційних формах.

Вивчення практики роботи загальноосвітніх шкіл з виховання у старших підлітків інтересу до фізичної культури проводилося шляхом аналізу фахової літератури, публікацій про досвід роботи з фізичного виховання в загальноосвітніх навчальних закладах, вивчення й узагальнення передового педагогічного досвіду вчителів фізичної культури, проведення спостережень на уроках фізичної культури, бесід з учителями та методистами. Великого значення надавалося вивченню документів планування, звітів загальноосвітніх шкіл з питань фізичного виховання, анкетуванню учнів 8-9 класів, дослідженню рівнів їхнього фізичного розвитку та рухової підготовленості.

Аналіз уроків фізичної культури показав, що їх освітня функція забезпечується значно краще, ніж цілеспрямована виховна робота. Її постановка й вирішення виховних завдань на уроках проводяться лише у 65% випадків. Це негативно впливає на виховання в старших підлітків інтересу до фізичної культури й бажання систематично займатися фізичними вправами, оскільки саме виховний вплив уроку є головним фактором виховання в учнів потреби й звички до самостійних занять фізичними вправами в школі, дома й за місцем проживання.

З метою визначення, які методи і прийоми використовують учителі фізичною культурою загальноосвітніх шкіл для виховання інтересу в учнів до занять фізичною культурою, було проведено їх анкетування. У відповідях на запитання „Що потрібно робити з метою виховання в учнів інтересу до занять фізичною культурою?” 54,3% учителів указали на залучення школярів до занять фізичними вправами у режимі дня, 22,4% опитаних – на значення методично правильного проведення уроків, 13,4% – на агітаційно-масову роботу, 10% – на покращення матеріальної спортивної бази школи.

Приведені відповіді засвідчують, що вчителі фізичної культури дещо недооцінюють значення методично правильного проведення уроків у вихованні в учнів інтересу до занять фізичною культурою. Отже, учителі не завжди враховують, що дотримання учнями правил рухового режиму слід почати на уроках фізичної культури, використовуючи при цьому ефективні методи і прийоми виховання інтересу до самостійних занять фізичною культурою.

У відповідях на друге запитання анкети “Що Ви робите практично для виховання в учнів інтересу до занять фізичною культурою?” 56,7% учителів фізичної культури назвали фізкультурно-масові заходи з широким залученням учнів, 28,8% – агітаційно-масову роботу, 15% – регулярні заняття старших підлітків у спортивних секція. Аналіз отриманих результатів показав, що у виховній роботі з формування й закріплення в старших підлітків інтересу до занять фізичною культурою важливе місце займають ранкова гімнастика до уроків, спортивні й рухливі ігри на великих перервах тощо. Вказані форми є результативними, але проводяться вони в загальноосвітніх школах не регулярно. Відзначаючи такі методи і прийоми виховання в учнів інтересу до занять фізичною культурою як переконання, показ, вправлення, вчителі фізичної культури практично рідко застосовують ці ефективні засоби виховання у своїх школах.

Вивчення документів планування навчальної роботи середніх шкіл Київської і Чернігівської областей показало, що в календарних планах учителів фізичної культури, в яких визначається конкретний зміст кожного уроку, був відсутній початковий матеріал, спрямований на виховання у старших підлітків інтересу до занять фізичною культурою. Вчителі не включають в свої плани заходів, які сприяють розкриттю змісту матеріалу для виховання в учнів інтересу до фізичної культури, а також не використовують методи і прийоми для формування в старших підлітків мотивів до занять фізичними вправами. Більшість учителів фізичної культури у календарні плани

включають теоретичні відомості щодо розвитку основних фізичних якостей у процесі проведення навчальних занять. У календарних планах також відсутні завдання з проведення самостійної розминки на уроках фізичної культури, немає вказівок щодо інструктажу з методики визначення фізичних вправ і порядку проведення учнями самостійних занять та методичних пояснень до них.

У більшості вчителів фізичної культури типові календарні плани на чверть були такі, в яких розкривалися теоретичні відомості, дозування фізичних навантажень, форми організації уроків тощо. У той же час у їхніх календарних планах були відсутні виховні завдання та навчальний матеріал, спрямований на виховання в учнів інтересу до занять фізичною культурою, та привчання учнів самостійно займатися фізичними вправами й іграми за місцем проживання. Теоретичні відомості в основному були спрямовані на озброєння школярів знаннями з виконання фізичних вправ, що вивчалися на уроках фізичної культури.

Вивчення планів-конспектів уроків фізичної культури показує, що в них теж відсутній матеріал щодо формування мотивації учнів до занять фізичними вправами, не ставляться завдання виховання інтересу до фізичної культури. В жодній з обстежених шкіл не виявлено цілеспрямованої системи засобів, форм і методів виховання у старших підлітків інтересу до занять фізичними вправами. Більше того, велика кількість вивчених планів-конспектів уроків були складені формально й не забезпечували повною мірою систематичного використання навчального матеріалу, спрямованого на виховання в учнів інтересу до занять фізичною культурою. В них рідко зустрічали виховні завдання, а надто про виховання інтересу до фізичної культури.

Проведений аналіз навчальної документації багатьох учителів фізичної культури показав, що в перевірених календарних планах і поурочних планах-конспектах для 8-9 класів приділяється недостатня увага формуванню в учнів необхідних знань з фізичної культури, які є однією з умов виховання інтересу до занять фізичними вправами (таблиця 1). Так, наприклад, на теоретичні відомості з розділу «Основи знань» планується в середньому 1,5 – 2 години на навчальний рік. У цьому розділі у планах заплановано 9 – 11 повідомлень і бесід, що в середньому складає 2 – 2,5% від загального навчального часу. Основний зміст теоретичних відомостей подається за такими напрямками: загальнотеоретичні відомості про вплив занять фізичними вправами на фізичний розвиток і зміцнення організму; правила поведінки й безпеки під час виконання фізичних вправ; зміст уроків фізичної культури на наступну

чверть; підведення підсумків за чверть; завдання на канікули та домашні завдання. Частина теоретичних знань передбачалося давати учням у процесі вивчення практичних розділів навчальної програми.

Таблиця 1.1.

Зміст теоретичних відомостей розділу «Основи знань» календарних планів з фізичної культури для 8-9-х класів

Зміст теоретичних відомостей	Кількість повідомлень, бесід	% від загального часу
1. Загальнотеоретичні відомості з фізичної культури	3	0,5 – 0,8
2. Правила поведінки і безпеки під час виконання фізичних вправ	4	0,7 – 1,0
3. Зміст уроків фізичної культури на наступну чверть, підведення підсумків за попередню чверть, завдання на канікули та домашні завдання	4	0,7 – 1,0
Всього:	11	1,9 – 2,8

З таблиці 1.1 видно, що в обстежених загальноосвітніх школах учителі фізичної культури відводять лише 1,9-2,8% від загального навчального часу на повідомлення теоретичних відомостей з фізичної культури. На загальнотеоретичні відомості, формування понять з фізичної культури та виховання в учнів переконань у необхідності регулярно займатися фізичними вправами планується 0,5 – 0,8% від загального навчального часу. Незначний обсяг загальнотеоретичних відомостей, які плануються на уроки фізичної культури, не сприяє отриманню старшими підлітками необхідних знань з фізичної культури.

На уроках фізичної культури також вивчався вплив учителів на виховання в учнів позитивного ставлення й бажання займатися фізичними вправами, стимулювання їхньої пізнавальної і рухової активності. Вивчення проводили протягом 2-ох років. Були проаналізовані дії вчителів на 248 уроках фізичної культури. Це дозволило узагальнити зібраний фактичний матеріал, більш повно й об'єктивно оцінити позитивні й негативні сторони діяльності вчителів фізичної культури на уроках щодо виховання в старших підлітків інтересу до занять фізичною культурою.

Спостереження за роботою вчителів фізичної культури у 8 – 9 класах протягом навчального року виявило відсутність цілісної

системи подачі загальнотеоретичних знань, спрямованих на формування в старших підлітків уяви і понять про руховий режим, загартування організму, регулювання фізичних навантажень самоконтроль під час самостійних занять фізичними вправами в школі, дома та за місцем проживання.

Так, наприклад, у 8 класах протягом навчального року давалися лише короткі повідомлення й проводилися бесіди на тему: «Значення фізичних вправ для здоров'я й фізичного розвитку людини». Це складало 0,5% від усього навчального часу. В 9 класах теж давалися короткі повідомлення й проводилися бесіди на тему: "Негативний вплив алкоголю, тютюну, паління та наркотиків на організм людини,.. На ці повідомлення й бесіди відводилося 5– 8 хвилин, що в середньому за навчальний рік складало від 0,5% до 1,0% загального навчального часу. Отримані знання недостатньо активізували пізнавальну діяльність учнів на уроках і не створювали умов для порівняння, співставлення й аналізу проведених практичних занять та засвоєння основних понять з фізичної культури.

Анкетування цих учителів показало, що для емоційного сприйняття учнями знань з фізичної культури 92,0% з них використовують переважно метод демонстрації, показ фізичних вправ вправ з поясненням. При показі вправ учителі фізичної культури пояснюють техніку їх виконання, але рідко вказують, що дає виконання цієї вправи, який її вплив на фізичний розвиток і зміцнення здоров'я учнів. Для формування знань з фізичної культури вчителі використовують словесні методи, частіше у формі бесід /13,5%/, пояснень /7%/, розповідей /6%/.

Таким чином, вивчення і аналіз стану виховання інтересу у старших підлітків до фізичної культури показує, що воно вирішується у багатьох обстежених загальноосвітніх школах на недостатньому рівні. Майже відсутній зв'язок у роботі громадськості, вчителів фізичної культури, класних керівників і батьків. Рідко застосовуються в школах методи і прийоми виховання в учнів інтересу до фізичної культури. Недостатньо й на низькому організаційному рівні використовуються форми і засоби фізичної культури і спорту, які ефективно стимулюють в старших підлітків мотивацію до самостійних занять фізичними вправами й сприяють в них навичок і умінь самостійно займатися фізичною культурою і спортом у школі, дома й за місцем проживання. Це пов'язано з тим, що проблема розвитку в старших підлітків інтересу до занять фізичною культурою випали з поля зору навчально-виховного процесу сучасної загальноосвітньої школи. Відсутність цільової методики, спрямованої на формування в учнів інтересу до занять фізичною культурою призводить

до значних упущень у навчальній, позаурочній, позашкільній виховній роботі, за місцем проживання і в сім'ї, які не сприяють щоденному виконанню фізичних вправ, та регулярному проведенню спортивних тренувань.

Література

1. Ареф'єв В.Г. Фізичне виховання в школі: навчальний посібник / В.Г.Ареф'єв, В.В. Столітенко. – К.: ІЗМН, 1997. - 152 с.
2. Бальсевич В.К. Физическая культура для всех и каждого / В.К. Бальсевич. – М. : Физкультура и спорт, 1988. – 202 с.
3. Дубогай А.Д. Психолого-педагогические основы формирования здорового образа жизни: дис... д-ра пед. наук: спец. 13.00.01. / А.Д. Дубогай. – К., 1991. – 374 с.
4. Державна доповідь Верховній Раді України, Президентові України, Кабінетові Міністрів України „Молодь за здоровий спосіб життя” Матеріали до Національної доповіді ”Про стан і розвиток освіти України, – К., 2011. – с. 37.
5. Зубалій М.Д. Українські народні традиції фізичного виховання молоді / М.Д. Зубалій, Т.М. Ройко. // Традиції української етнопедагогіки і їх використання в навчально-виховній роботі в школі. – К. : Либідь, 1993. – С. 33-35.
6. Державні тести і нормативи оцінки фізичної підготовленості населення України [за ред. М.Д. Зубалія]. – 2-е вид., перероб. і доп. – К. ; 195. – 36 с.6. Козленко М.П. Фізичну культуру в побут школярів / М.П. Козленко. – К. : Рад. школа, 1979. – 95 с.

Исследовано состояние работы общеобразовательных школ по проблеме воспитания в старших подростках интереса к занятиям физической культурой. Дан анализ состоянию физической готовности, двигательной деятельности, состоянию физической культуре и здоровья старших подростков общеобразовательной школы. Определены причины снижения интереса у старших подростков к занятиям физической культурой.

Ключевые слова: *физическая культура, физическое воспитание, интерес к занятиям физической культурой, физическая готовность, двигательная деятельность, старшие подростки.*

In the article the effective forms of education of physicalculture are examined for junior schoolboys in the process of employments on the lessons of physicfl culture and in extracurricular to athletic-mass to work.

Keywords: *modern technoloqi, physical education, physical condition.*